

Austatud lugeja!

Kas inimõiguste kätkestamine nende samade õiguste kaitsmise eesmärgil on ikka lubatav? Mis maani oleme valmis oma turvalisuse nimel loobuma väärikusest ja põhiõigustest? Need on vaid paar küsimust, mis järgnevaid artikleid lugedes tekivad. Käesoleva Juridica mõtteliseks pealkirjaks võiks olla „Inimõigused kahe tule vahel“.

Ühelt poolt on inimõiguste areng olnud väga kiire. Muutuv sotsiaalne, juriidiline ja tehnoloogiline olustik on oluliselt muutnud inimõiguste tähendust ja piire. Seda kinnitab ka möödunud suvel Õiguskantsleri Kantsleis toimunud Euroopa Inimõiguste Kohtu tollase presidendi Luzius Wildhaberi avalik loeng. Professor Wildhaber selgitas Euroopa Inimõiguste Kohtu viimaste aastate presidendiohiguse kaudu veenvalt eraelu kaitse üldiseid suundumusi. Minu jaoks kirkastavaks õigusteaduslikuks elamuseks kujunenud esinemisest selgus, kui kiiresti on mitmete sotsiaalsete vähemuste – nagu näiteks transseksuaalide ja homoseksuaalide – õigused suurenenud ning kuidas on kohus oma õigusemõistmise käigus tuletanud riigi positiivsed kohustused eraelu kaitsel.

Teiselt poolt vaadatuna on terrorismivastase võitluse tõttu inimõigused üha tihedamas piiramisrõngas. Tuntud lavastaja Adolf Šapiro on öelnud: „Murdepunktiks, mis käivitas muudatused inimõiguste mõtestamisel, sai kurikuulus 11. september. Iidsetest aegadest saadik on humanistlik tava hinnanud isiksuse vabadust kõrgemaks inimese julgeolekust. Nüüd on aga vastupidi. Paljud on valmis ohverdama osa oma vabadusest, et tagada endale turvalisus.“

Šapiroga tuleb nõustuda. Suurbritannias kavandatakse ajakirja Spiegel andmetel videovalvet tänavatel nn lahti riidetavate kaamerateaga, et tuvastada riiete all kantavaid relvi. Lennujaama turvavärava läbimisel toimuv tuletub juba praegu meelde arestikambrisse paigutamist. Pole vaja palju fantaasiat, kujutamaks ette, milline näeb varsti välja lennujaama turvakontroll.

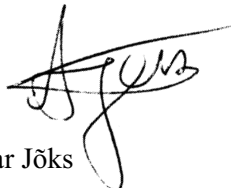
Piibe Jõgi maalibki oma artiklis õõvastava pildi sellest, kuidas USA-s õõnestab demokraatliku riigikorra põhimõtteid laialdaste erivolituste andmine terrorismivastaseks võitluseks. Kohtute rolli kahanemine nii täitevvõimu jälitustoimingute eelkontrollis kui ka vastavate seaduste põhiseaduslikkuse järelevalves on viinud võimud tasakaalust välja.

Õeldakse, et parem on õppida teiste, mitte oma vigadest. Selles kontekstis ei tohi unustada, et korduvale kriitikale vaatamata puudub Eestis siiani tõhus kontroll jälitustoimingute teostamise üle. Selleks et täpselt kindlaks määrata, millal võib riikliku järelevalve käigus riivata isikute põhiõigusi, tuleb meie õiguskorra jaoks lahti mõtestada sellised uudsed ja aktuaalsed mõisted nagu avalik kord, oht ja korrariikkumine. Kaarel Elleri artikkel on esimeseks katseks algatada sellekohast diskussiooni ja seeläbi luua õigusdogmaatiline baas korraaitse seaduse ellurakendamiseks.

George Orwell on öelnud, et kui vabadus üldse veel midagi tähendab, siis tähendab see õigust õelda inimestele just seda, mida nad kuulda ei soovi. Madis Ernits küsibki oma artiklis murelikult, kui vaba ja sõltumatu, kui mõjutatav või haavatav on avalik mõtteavaldus Eestis. Neile küsimustele vastamiseks on ta analüüsinud, kuidas on avalikku väljendusvabadust sisustanud Eesti kohtud. Nõustun autoriga, et tänases ühiskonnas ilmnevad ohtlikud tendentsid, mis viitavad püüdele liikuda suurema suletuse poole.

Nii õiguse kiire areng kui ka demokraatia ohud sunnivad küsima, kas meie juristid ja õigusteadlased suudavad pakkuda 21. sajandi väljakutsetele 21. sajandi lahendusi. Mida teha, et meie õigusharidus, õiguskaitse ja õigusemõistmine suudaks kaasas käia oluliste sotsiaalsete, juriidiliste, tehnoloogiliste ja poliitiliste muutustega?

Kas poleks aeg puhuda elu sisse aastate eest vaibunud arutelule president Lennart Meri algatuse üle luua põhiseaduskohus? Kindlasti oleks eraldiseisva põhiseaduskohtu loomine üheks võimaluseks uuel tasemel lahti mõtestada põhiõigusi ja demokraatia sõlmküsimusi.

Allar Jõks